

นักศึกษากับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านศิลปวัฒนธรรม ในสถาบันอุดมศึกษา*

STUDENTS AND PARTICIPATION IN ART AND CULTURE MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTES

ณิชาภัทร จาวิสูต

Nichapat Javisoot

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

E-mail: javi_nicha@hotmail.com

บทคัดย่อ

ศิลปวัฒนธรรมในสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในระดับคณาจารย์ บุคลากร ส่วนกลุ่มนิสิตนักศึกษานั้น มีกิจกรรมจำนวนน้อย และนิสิตนักศึกษาไม่เห็นความสำคัญมากพอที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรม ซึ่งนิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ที่ให้ความสนใจเป็นนิสิตนักศึกษาทางด้านศิลปกรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นนิสิตนักศึกษาเฉพาะกลุ่มเท่านั้น อาจจะเป็นเพราะการสื่อสารความหมายในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมที่ยังไม่ชัดเจน หรือความไม่ชัดเจนในการบริหารจัดการด้านศิลปวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดความสับสนในบทบาทหน้าที่ของนิสิตนักศึกษา ทำให้นิสิตนักศึกษาโดยเฉพาะศาสตร์ทางวิทยาศาสตร์มองว่าศิลปวัฒนธรรมเป็นเรื่องไกลตัว ทั้งที่ในความเป็นจริงศิลปวัฒนธรรมไม่ใช่เรื่องของนิสิตนักศึกษาเฉพาะกลุ่ม แต่ศิลปวัฒนธรรมคือเรื่องของวิถีชีวิต การดำเนินชีวิตในชุมชน สังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลทุกกลุ่มในสถาบันอุดมศึกษา ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาควรมีแนวทางสนับสนุนให้นิสิตนักศึกษาเห็นความสำคัญ เข้าถึง เข้าใจในศิลปวัฒนธรรม มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง และเข้าใจบทบาทของความเป็นนิสิตนักศึกษาต่องานด้านศิลปวัฒนธรรม โดยสนับสนุนให้นิสิตนักศึกษามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการบริหารจัดการด้านศิลปวัฒนธรรมในสถาบันอุดมศึกษา คือการเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการบริหารจัดการด้านศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทย ไม่เพียงแค่ว่าเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมเท่านั้น โดยให้นิสิตนักศึกษามีส่วนร่วมในด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติ ด้านการติดตามประเมินผล และด้านการร่วมใช้ประโยชน์ การส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาได้มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการบริหารจัดการจะให้นิสิตนักศึกษามีความรู้สึกว่าตนได้รับความสำคัญ เห็นประโยชน์และ

* Received 3 February 2020; Revised 25 February 2020; Accepted 20 March 2020

คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นกับตัวนิสิตนักศึกษาเอง และนิสิตนักศึกษาจะเป็นผู้สร้างบรรยากาศ สร้างแรงจูงใจ และเกิดการสื่อสารระหว่างกลุ่มนิสิตนักศึกษาด้วยกัน ก่อให้เกิดการเห็นความสำคัญของงานด้านศิลปวัฒนธรรมในกลุ่มนิสิตนักศึกษาเพิ่มขึ้น

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การบริหารจัดการศิลปวัฒนธรรม, ศิลปวัฒนธรรมในสถาบันอุดมศึกษา

Abstract

Arts and culture in higher education institutes are activities that occur at the professors and staff. There are a small group of students who realize the importance and participate in activities in art and culture which students most students who are interested in being students in the fine arts. Because of a communicating the meaning of art and culture is not obvious and unclear in arts and culture management. Therefore, Students consider art and culture are difficult to understand. Despite the fact that art and culture are not just for specific people but art and culture are stories of life, how to live in a community, society. Therefore, higher education institutes should have process to encourage students to realize the importance of art and culture and understand the role of being students in art and culture. By supporting students to truly participate in the management of art and culture in higher education institutions. Not only participating in activities but also participate in the process of planning, implementation, monitoring, evaluation and development of art and culture. Encouraging students to participate throughout the management process will make students feel that they have been important and are conscious the benefits and values of art and culture. Therefore, students will create the atmosphere, motivation and communication between student groups. Causing students to become more involved in art and culture.

Keywords: Participation, Cultural Management, Art And Culture In Higher Education Institutes

บทนำ

การทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในพันธกิจสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาตามมาตรฐานการอุดมศึกษา พ.ศ. 2561 โดยกำหนดมาตรฐานการอุดมศึกษาไว้ 5 ด้าน ได้แก่ มาตรฐานที่ 1 ด้านผลลัพธ์ผู้เรียน มาตรฐานที่ 2 ด้านการวิจัยและนวัตกรรม มาตรฐานที่ 3 ด้านการบริการวิชาการ มาตรฐานที่ 4 ด้านศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทย และมาตรฐานที่ 5 ด้านการบริหารจัดการ จะเห็นได้ว่า เรื่องศิลปวัฒนธรรมถูกกำหนดเป็นมาตรฐานที่ 4 ด้านศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทย โดยสถาบันอุดมศึกษาต้องมีการจัดการเรียนรู้ การวิจัย หรือการบริการวิชาการซึ่งนำไปสู่การสืบสาน การสร้างความรู้ ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม การปรับและประยุกต์ใช้ศิลปวัฒนธรรมทั้งของไทยและต่างประเทศอย่างเหมาะสม ตามศักยภาพและอัตลักษณ์ของประเภทสถาบัน ผลลัพธ์ของการบริหารจัดการ ด้านศิลปวัฒนธรรมทำให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นไทย หรือการสร้างโอกาสและมูลค่าเพิ่มให้กับผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

จากมาตรฐานการอุดมศึกษา พ.ศ. 2561 ไม่ได้มองมิติของศิลปวัฒนธรรมเป็นเรื่องผิวเผินเพียงแค่การจัดกิจกรรมตามวันสำคัญทางศาสนา หรือวันสำคัญตามประเพณี แต่รวมถึงมิติของการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม การสืบสาน การวิจัย การสร้างสรรค์ และการประยุกต์ใช้อีกด้วย ในความจริงแล้วสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่ประสบความสำเร็จ หรือดำเนินงานได้ไม่ครอบคลุมทุกด้านของงานด้านศิลปวัฒนธรรม สถาบันอุดมศึกษาเองยังคงดำเนินการทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในรูปของกิจกรรมโครงการที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ประเพณี การแสดงงานศิลปกรรมมากกว่าการสร้างมูลค่าเพิ่ม สอดคล้องกับการศึกษาสภาพการบริหารจัดการหรือการดำเนินงานด้านทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในสถาบันอุดมศึกษาปัจจุบัน พบว่าการดำเนินงานส่วนใหญ่เน้นที่การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ส่วนด้านการสืบทอดศิลปวัฒนธรรม และความเป็นไทย ด้านการวิจัย สร้างสรรค์ พัฒนาต่อยอดศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทย ด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทย ด้านการจัดพิพิธภัณฑ์/แหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทยมีการดำเนินการในระดับปานกลางเท่านั้น และการดำเนินการยังไม่มุ่งลงไปสู่ระดับนิสิตนักศึกษาเท่าที่ควร ส่วนใหญ่เป็นเพียงโครงการ กิจกรรมตามวันสำคัญ ตามประเพณีให้นิสิตนักศึกษาเข้าร่วม (ณิชภัทร จาวีสูตร, 2562) และสุรัชย์ ทูหมัด กล่าวถึงมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒว่าเป็นหนึ่งในสถาบันอุดมศึกษาในกำกับรัฐที่มีการดำเนินงานตามพันธกิจดังกล่าว โดยจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะขึ้น เพื่อดำเนินงานด้านการทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรมโดยเฉพาะแต่นิสิตนักศึกษายังเข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการด้านศิลปวัฒนธรรมจำนวนน้อย และจากงานวิจัยพบว่า นิสิตนักศึกษามีส่วนร่วมกับโครงการด้านศิลปวัฒนธรรมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยอยู่ในระดับ

น้อย มีส่วนเข้าร่วมกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยอยู่ในระดับปานกลาง มีส่วนร่วมกันใช้ประโยชน์จากกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยอยู่ในระดับมาก และการร่วมติดตามและประเมินผลกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยอยู่ในระดับน้อย (สรุชัย ทูหมัด, 2560)

จากสภาพดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า นิสิตนักศึกษายังไม่มีส่วนร่วมในงานด้านศิลปวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษาเท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่นิสิตนักศึกษาคือกลุ่มเป้าหมายหลักของสถาบันอุดมศึกษาที่ต้องผลิตบัณฑิตให้ออกไปสร้างประโยชน์ และขับเคลื่อนสังคม โดยสาเหตุที่นิสิตนักศึกษาไม่ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในงานด้านศิลปวัฒนธรรมมากนัก อาจเป็นเพราะตัวนิสิตนักศึกษาไม่เห็นคุณค่า ไม่เห็นความสำคัญ ดังที่ ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง กล่าวว่า คนต่างวัยมีมุมมองด้านวัฒนธรรมที่ต่างกันคนรุ่นเก่ามองในเรื่องของการรักษาวัฒนธรรมแบบเดิม ในขณะที่คนรุ่นใหม่มองเรื่องของการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมใหม่ เด็กรุ่นใหม่จะรู้ว่าของเก่านั้นมีคุณค่าแต่ไม่มีความน่าสนใจ สิ่งนี้คือปัญหาของงานด้านศิลปวัฒนธรรม พร้อมทั้งวัฒนธรรมต่างชาติ ที่หลั่งไหลเข้ามากับกระแสโลกาภิวัตน์ การนำวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการผลิตและดำรงชีวิต โดยขาดการถ่วงถ่วงและเลือกใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมต่างชาติ ทำให้เกิดความเสื่อมถอยทางด้านศีลธรรม คุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามวิถีชีวิตของคนไทย ส่งผลให้ละเลยไม่เห็นคุณค่า ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติด้วย (ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง, 2556)

ดังนั้น ตามทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าหากต้องการสร้างความตระหนักและเห็นคุณค่า ให้แก่นิสิตนักศึกษาในเรื่องของการบริหารจัดการด้านศิลปวัฒนธรรมควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม ให้นิสิตนักศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในพันธกิจนี้อย่างแท้จริง ไม่ใช่แค่เพียงการเข้าร่วมโครงการ กิจกรรม หรือร่วมจัดโครงการ กิจกรรมตามวันที่สถาบันอุดมศึกษากำหนดเท่านั้น แต่กระบวนการต่าง ๆ ก่อนถึงวันจัดโครงการ กิจกรรม เช่น การสำรวจปัญหา การสำรวจความต้องการ การวางแผน เป็นต้น หรือกระบวนการภายหลังเสร็จสิ้นโครงการ กิจกรรม เช่น การประเมินผล การวางแผนเพื่อพัฒนา แก้ไข เป็นต้น ควรส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเหล่านี้ด้วย ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาศักยภาพนิสิตนักศึกษาไปในตัว เพราะจะได้เรียนรู้วิธีการบริหารจัดการศิลปวัฒนธรรม ไม่ใช่เพียงแค่การจัดงานวัฒนธรรมเท่านั้น

การบริหารจัดการด้านศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทย

การจะให้นิสิตนักศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านศิลปวัฒนธรรม สถาบันอุดมศึกษาต้องทำความเข้าใจเรื่องการบริหารจัดการด้านศิลปวัฒนธรรมก่อน ซึ่งการบริหารจัดการศิลปวัฒนธรรม เป็นการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่ใช้ศาสตร์และศิลป์แห่งการ

ดำเนินการเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่างที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ โดยกระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมมี 3 ขั้นตอน ได้แก่ (ธนิช เลิศชาญฤทธ์, 2550)

1. การประเมินความสำคัญ (Assessing significance) คือ การแปลความหมาย ความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยตั้งอยู่บนการวิเคราะห์หลักฐานเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม และคุณค่าต่าง ๆ ของทรัพยากรวัฒนธรรม จากการลงพื้นที่สำรวจและทำการประเมินคุณค่า

2. การวางแผนการจัดการ (Planning for management) เป็นการกำหนดแผนการปฏิบัติงานหรือแผนการจัดการที่เหมาะสม ในแผนการปฏิบัติงานควรจะมียุทธวิธีในการจัดการทรัพยากรที่กำหนดเป็นระยะยาว และผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับการจัดการ

3. การกำหนดรายการการจัดการ (Management program) คือ การจัดการตามข้อเสนอแนะ และลำดับความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมที่ประเมินไว้ในขั้นตอนแรก โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่ ทั้งนี้จำเป็นต้องอาศัยความรู้ และทักษะของผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ

เลวินสัน และ เอ็มเบอร์ ให้ความหมายการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม หมายถึง การวางแผนงาน และการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ ดูแลรักษา หรือการจัดการข้อมูลสถานที่ พื้นที่และการตรวจสอบเรื่องราวในอดีตของชาติหรือของกลุ่มชน เผ่าพันธุ์ต่าง ๆ หรือสิ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของโลก (Levinson, D. & Ember, M., 1996)

กาญจนา แก้วเทพ กล่าวว่า แนวทางการบริหารจัดการวัฒนธรรม มี 4 แนวทาง ดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2553)

1. การอนุรักษ์วัฒนธรรม คือ การธำรงรักษาต้นฉบับทางวัฒนธรรม ทั้งในเรื่องของตัวบุคคล วัตถุ ธรรมเนียมประเพณีให้เหมือนเดิม

2. การสืบทอดทางวัฒนธรรม เน้นที่การสืบทอดตัวบุคคล ทั้งที่เป็นผู้สร้างและผู้สืพวัฒนธรรม

3. การปรับปรุง การปรับปรุงยุคทางวัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ใหม่ ๆ การปรับปรุงยุคอาจจะพิจารณาได้ 2 มิติ คือ การปรับตัวสื่อ/ศิลปวัฒนธรรม เช่น การนำเรื่องราวของละครโทรทัศน์มาแสดงในหนังตะลุง หรือการปรับหน้าที่ของวัฒนธรรม เช่น การนำเอามโนราห์มาใช้ในการออกกกำลังกาย เป็นต้น

4. การส่งเสริม เผยแพร่วัฒนธรรมให้แผ่ขยายออกไปยังคนกลุ่มอื่น ๆ พื้นที่อื่น ๆ เช่น การนำไปลงมาแสดงในระดับประเทศ ต่างประเทศ โดยแต่ละแนวทางการบริหารจัดการจะขึ้นอยู่กับสถานภาพ ของศิลปวัฒนธรรมนั้น ๆ เช่น หากวัฒนธรรมนั้นอยู่ในสภาพที่ใกล้จะสูญหาย ก็ต้องอนุรักษ์หรือสืบทอด หากวัฒนธรรมนั้นไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันก็ต้องปรับ

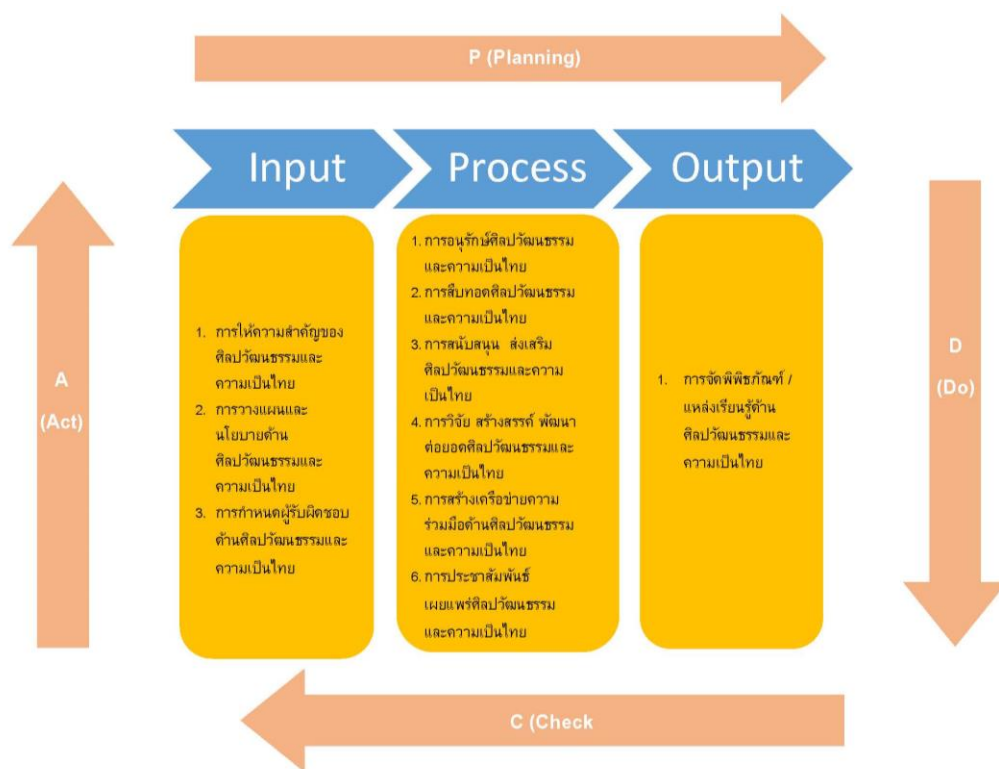

ประยุกต์ หากวัฒนธรรมนั้นสูญสลายไปแล้ว ก็ต้องฟื้นฟู หากวัฒนธรรมนั้นอยู่ในสภาพสมบูรณ์ แข็งแรงดี ก็ควรส่งเสริมเผยแพร่

ในส่วนของกระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมทุกระดับได้กำหนดกรอบทิศทางการพัฒนาด้านวัฒนธรรมระยะ 20 ปี ใน 5 ด้าน ดังนี้ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559) 1) การเสริมสร้างค่านิยม อัตลักษณ์ไทยและความเป็นไทย 2) การพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม 3) การส่งเสริมอุตสาหกรรมวัฒนธรรมเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ 4) การพัฒนาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและนำภาพลักษณ์ไทยสู่สากล และ 5) การพัฒนากฎหมายและยกระดับการบริหารจัดการวัฒนธรรมสู่ระดับสากล

ในด้านของสถาบันอุดมศึกษานั้น มีมาตรฐานการอุดมศึกษา พ.ศ.2561 มาตรฐานที่ 4 ด้านศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทย โดยกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาต้องมีการจัดการเรียนรู้อาจารย์ หรือการบริการวิชาการซึ่งนำไปสู่การสืบสาน การสร้างความรู้ ความเข้าใจ ในศิลปวัฒนธรรม การปรับและประยุกต์ใช้ศิลปวัฒนธรรมทั้งของไทยและต่างประเทศอย่างเหมาะสมตามศักยภาพและอัตลักษณ์ของประเภทสถาบัน ผลลัพธ์ของการบริหารจัดการด้านศิลปวัฒนธรรมทำให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นไทย หรือการสร้างโอกาสและมูลค่าเพิ่มให้กับผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

จากมาตรฐานที่ 4 ด้านศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทยตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการอุดมศึกษา พ.ศ. 2561 จะเห็นได้ว่า สถาบันอุดมศึกษาไม่มองศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทยเพียงแค่เรื่องของกิจกรรมทางประเพณี กิจกรรมตามศาสนาได้ แต่ควรจะต้องมองให้ลึกมองให้กว้าง และมองอย่างบูรณาการเพื่อต่อยอดศิลปวัฒนธรรมเดิมให้มีความทันสมัย และมีการประยุกต์ใช้ศิลปวัฒนธรรมไทยกับศิลปวัฒนธรรมต่างประเทศอย่างสร้างสรรค์ เพื่อนำสู่สากล และสร้างโอกาสและมูลค่าเพิ่มให้กับสังคม ประเทศชาติ ซึ่งอันดับแรกสถาบันอุดมศึกษาต้องเข้าใจการบริหารจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่สถาบันอุดมศึกษามี เพื่อนำมาเป็นจุดเด่นในการบริหารจัดการด้านศิลปวัฒนธรรมต่อไป โดยนิชาภัทร จาวิสูตร ได้เสนอรูปแบบการบริหารจัดการงานด้านศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทยของสถาบันอุดมศึกษา โดยต้องประกอบด้วย 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) 3 ด้าน 2) กระบวนการ (Process) 6 ด้าน และ 3) ผลลัพธ์ (Output) 1 ด้าน ดังภาพ (นิชาภัทร จาวิสูตร, 2562)

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารจัดการงานด้านศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทย
ของสถาบันอุดมศึกษา

จากการศึกษาการบริหารจัดการทางศิลปวัฒนธรรม และแนวทางในการส่งเสริมงานด้านศิลปวัฒนธรรมนั้น สิ่งสำคัญที่จะทำให้งานด้านศิลปวัฒนธรรมได้รับความสนใจ ได้รับการต่อยอดสร้างสรรค์ คือ ต้องต้องมีการ บูรณาการและอาศัยความร่วมมือ การมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย เพราะศิลปวัฒนธรรมเกิดจากวิถีชีวิตชุมชน สังคมกลุ่มนั้น ในส่วนของสถาบันอุดมศึกษาเองการจะทำให้ศิลปวัฒนธรรมเป็นไปตามมาตรฐานการอุดมศึกษานั้น จึงต้องค้นหาจุดเด่นของวิถีชีวิตของสถาบันอุดมศึกษาของตน ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากร และนิสิตนักศึกษาเพื่อนำมาบริหารจัดการในด้านการจัดการเรียนรู้ การสืบสาน การวิจัย การสร้างสรรค์ให้ได้มาตรฐาน

การมีส่วนร่วมในการทำงาน

สำหรับการทำกิจกรรมหรือโครงการใดโครงการหนึ่งที่ต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายให้ประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการทำงาน ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่การเข้าร่วมกิจกรรม แต่ยังรวมถึงการมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนตลอดจนจบการทำงาน ดังที่ ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นกระบวนการการดำเนินงานเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยยึดหลักการว่า สมาชิกในชุมชนนั้น ๆ จะต้องร่วมมือกันวางแผนและปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาของประชาชนในชุมชน (ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์, 2541) นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชน ครอบคลุมการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นของการวางแผนไปจนถึงการลงมือปฏิบัติตามแผน และประเมินผลซึ่งหมายความว่า การวางแผนโครงการใดก็ตามจะต้องเริ่มต้นด้วยการปรึกษาหารือกัน เพื่อวิเคราะห์หรือชี้ชัด (Identity) ตัวปัญหาให้ได้ และ ประชาชนจะต้องมาร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและหาวิธีแก้ปัญหาที่เขาเห็นว่าเป็นไปไม่ได้ ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติ การประเมินผลแล้วเสร็จก็เริ่มชี้ชัดปัญหาและวางโครงการใหม่เป็นวงจรอย่างนี้เรื่อยไป การที่ประชาชนจะกระทำให้สำเร็จได้เขาต้องได้รับรู้หรือเข้าถึงโครงการ ทั้งนี้จะต้องมีลักษณะการมีส่วนร่วม ดังนี้ (ธนาภรณ์ เมทณีสฤติ, 2543)

1. การร่วมคิด หมายถึง การมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือในการวางแผนโครงการ วิธีการติดตามผล การตรวจสอบและการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรม โครงการสำเร็จผลตามวัตถุประสงค์

2. การร่วมตัดสินใจ หมายถึง เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือแล้ว ต่อมาจะต้องร่วมกันตัดสินใจเลือกจัดกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด

3. การร่วมปฏิบัติตามโครงการ หมายถึง การเข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น

4. การร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ หมายถึง เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้ว ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแล รักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมนั้นบุคคลจะต้องมีส่วนร่วมตลอดตั้งแต่เริ่มต้นวางแผนการบริหารจัดการ การดำเนินการตามแผน การติดตามประเมินผล การได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมนั้น ๆ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมไม่อาจกระทำได้ในทุกประเด็น แต่การมีส่วนร่วมของบุคคลจะมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมขึ้นอยู่กับความสนใจและประเด็นการพิจารณาที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขพื้นฐานการมีส่วนร่วม ซึ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมของบุคคลเป็นมีลักษณะ ดังนี้ (วรรณ วรชวานิช, 2549)

1. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ รูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือเข้ามาเกี่ยวข้องร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน จนกว่าการดำเนินงานจะบรรลุผลเสร็จสมบูรณ์

2. การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง คือ รูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือเข้ามาเกี่ยวข้องในลักษณะหนึ่งลักษณะใด หรือ ในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเท่านั้น

ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของบุคคลมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ดังนี้ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2547)

1. การมีส่วนร่วมในการประชุม
2. การมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร
4. การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการเลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหา
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลในกิจกรรมต่าง ๆ
6. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์

ในขณะที่การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของนิสิตนักศึกษา กับโครงการศิลปวัฒนธรรมของสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมกับโครงการด้านศิลปวัฒนธรรมของสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ ได้แก่ ด้านการสื่อสารภายในมหาวิทยาลัย ด้านบรรยากาศภายในองค์กร และด้านแรงจูงใจในการทำกิจกรรม (สุรัชย์ ทูหมัด, 2560)

จากการศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ/กิจกรรมให้ประสบความสำเร็จนั้น ไม่ใช่การให้บุคคลมีส่วนร่วมเฉพาะการร่วมทำกิจกรรม แต่บุคคลจะต้องมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจวางแผน การปฏิบัติ การติดตามประเมินผล และการร่วมรับประโยชน์ โดยต้องอาศัยปัจจัยด้านการสื่อสาร การสร้างบรรยากาศ การสร้างแรงจูงใจเพื่อให้บุคคลเกิดความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมมากขึ้น

บทสรุป

จากสภาพการบริหารจัดการด้านศิลปวัฒนธรรมในสถาบันอุดมศึกษาปัจจุบัน ซึ่งนิสิตนักศึกษายังคงมีส่วนร่วมน้อย และการศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมดังกล่าว การจะส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศิลปวัฒนธรรมได้นั้น ต้องส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือการเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการบริหารจัดการด้านศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทย ไม่เพียงแค่เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมเท่านั้น เพราะการให้นิสิตนักศึกษาได้เป็นเพียงผู้เข้าร่วมนั้น ทำให้นิสิตนักศึกษาไม่เห็นความสำคัญ

ความจำเป็น หรือรับรู้ประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับจากกิจกรรม/โครงการนั้น ๆ จึงควรมีแนวทางในการส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษา มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศิลปวัฒนธรรม ดังนี้

1. ด้านการวางแผน

สถาบันอุดมศึกษาจะต้องสร้างบรรยากาศภายในสถาบันอุดมศึกษา สร้างแรงจูงใจให้นิสิตนักศึกษาอยากมีส่วนร่วมกับงานด้านศิลปวัฒนธรรม โดยให้นิสิตนักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการวางแผนในรูปแบบของคณะกรรมการด้านศิลปวัฒนธรรม และกำหนดบทบาท หน้าที่ของนิสิตนักศึกษาในการทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างชัดเจน โดยการมีส่วนร่วมในด้านการวางแผน นิสิตนักศึกษาจะต้องได้ร่วมประชุม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมสำรวจทรัพยากรทางวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษา ร่วมกำหนดประเด็นทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่สถาบันอุดมศึกษาเลือกเป็นจุดเน้นตามเอกลักษณ์ของตน ร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดกิจกรรม กำหนดวิธีการวัดผลประเมินผล โดยประเด็นการวางแผนนั้นจะต้องครอบคลุมการจัดการศิลปวัฒนธรรมทั้งในเรื่องของการจัดการเรียนรู้ การสืบสาน การวิจัย การสร้างสรรค์ ซึ่งการให้นิสิตนักศึกษาได้เข้าร่วมในกระบวนการวางแผน ทำให้นิสิตนักศึกษาเข้าใจ และเห็นความสำคัญในงานด้านศิลปวัฒนธรรมมากขึ้น ซึ่งไม่ได้มีเพียงแค่การจัดกิจกรรมตามประเพณีเท่านั้น

2. ด้านการดำเนินการปฏิบัติ

นิสิตนักศึกษาที่ได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการด้านศิลปวัฒนธรรมจะต้องมีหน้าที่สื่อสารกับนิสิตนักศึกษาทั้งสถาบันอุดมศึกษา มีหน้าที่สร้างบรรยากาศของวัฒนธรรมตามที่สถาบันอุดมศึกษาเลือกมาเป็นจุดเด่น และมีหน้าที่ในการสร้างแรงจูงใจให้เพื่อนนิสิตนักศึกษา มีความต้องการเข้าร่วมโครงการ กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม และเห็นความสำคัญถึงประโยชน์ด้านศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อนิสิตนักศึกษา

3. ด้านการติดตาม ประเมินผล

สถาบันอุดมศึกษาต้องสนับสนุนให้นิสิตนักศึกษาที่เป็นคณะกรรมการได้มีส่วนร่วมในการติดตามการดำเนินงาน และประเมินผลการดำเนินงานทั้งในส่วนของการจัดโครงการ/กิจกรรม และติดตาม ประเมินผลการบริหารจัดการงานด้านศิลปวัฒนธรรมทั้งระบบ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาของการดำเนินงาน และปัญหาการบริหารจัดการเพื่อให้นิสิตนักศึกษาได้ร่วมเสนอปัญหา และเสนอแนวทางแก้ไขต่อไป

4. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์

นิสิตนักศึกษาจะต้องได้รับทราบประโยชน์ด้านศิลปวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อตัวนิสิตนักศึกษาเอง โดยมีการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ และประโยชน์ของการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง นิสิตนักศึกษาจะได้รับประโยชน์อย่างไรจากการเข้าร่วมนั้น รวมถึงการเผยแพร่

องค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่ได้จากการวิจัย การสร้างสรรค์ต่อยอด เพื่อให้นิสิตนักศึกษาได้นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ หรืองานสร้างสรรค์ด้านศิลปวัฒนธรรมต่อไป

ทั้งนี้การให้นิสิตนักศึกษามีส่วนร่วมด้านศิลปวัฒนธรรมในรูปแบบคณะกรรมการด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นแนวทางสำคัญในการสนับสนุนให้นิสิตนักศึกษาได้มีส่วนร่วม ตั้งแต่กระบวนการวางแผน รับทราบบทบาทหน้าที่ของนิสิตนักศึกษาอย่างชัดเจน และมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการบริหารจัดการแล้ว จะทำให้นิสิตนักศึกษามีความรู้สึกว่าตนได้รับความสำคัญ เห็นประโยชน์และคุณค่า ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นกับตัวนิสิตนักศึกษาเอง เมื่อนั้นแล้วนิสิตนักศึกษาจะเป็นผู้สร้างบรรยากาศ สร้างแรงจูงใจ และเกิดการสื่อสารระหว่างกลุ่มนิสิตนักศึกษาด้วยกัน ก่อให้เกิดการเห็นความสำคัญของงานด้านศิลปวัฒนธรรม เข้าใจและเห็นว่าการงานด้านศิลปวัฒนธรรมไม่ใช่เรื่องไกลตัว แต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต นิสิตนักศึกษาที่อยู่ในคณะกรรมการด้านศิลปวัฒนธรรมที่จึงจะเป็นกำลังหลักในการประสานงานด้านศิลปวัฒนธรรมระหว่างภาคคณาจารย์ บุคลากร และภาคของนิสิตนักศึกษา ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานด้านศิลปวัฒนธรรมในสถาบันอุดมศึกษาดำเนินไปได้อย่างเป็นระบบ และทั่วถึงทุกฝ่ายในสถาบันอุดมศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. (2541). การมีส่วนร่วมของประชาชน. *วารสารพัฒนาชุมชน*, 27(2), 25-28.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). *ร่างกรอบทิศทางยุทธศาสตร์ 20 ปี ด้านวัฒนธรรมตามกรอบทิศทางยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี*. เรียกใช้เมื่อ 5 ตุลาคม 2560 จาก https://www.m-culture.go.th/th/ewt_dl_link.php?nid=7162
- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). *การบริหารจัดการวัฒนธรรมพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมด้วยนวัตกรรมการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- ณิชาภัทร จาวีสูตร. (2562). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการด้านศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทยในสถาบันอุดมศึกษา. ใน *ดัชนีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารและการจัดการการอุดมศึกษา*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธนาภรณ์ เมทณีสฤติ. (2543). ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีต่อการรับบริการสื่อวีดิทัศน์. ใน *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาทรัพยากร*. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธนิช เลิศชาญฤทธิ. (2550). *การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ. (2561). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนพิเศษ 199 ง หน้า 19 – 21 (17 สิงหาคม 2561).
- ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง. (2556). โลกาภิวัตน์กับการจัดการวัฒนธรรม. เรียกใช้เมื่อ 17 สิงหาคม 2561 จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/print.php?id=887666>
- วรรณ วรชวานิช. (2549). ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2547). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเกาะช้าง จังหวัดตราด. กรุงเทพมหานคร: บุญศิริการพิมพ์.
- สุรัชย์ ทุมมัต. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของนักศึกษา กับโครงการศิลปวัฒนธรรม ของสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. วารสารการศึกษา และการพัฒนามนุษย์, 1(2), 74-80.
- Levinson, D. & Ember, M. (1996). *Encyclopedia of cultural anthropology* (Vols.1 - 4). New York: Henry Holt.